

**Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Інститут журналістики**

БІЛОГРАЦЬ Христина Романівна

УДК 007: 304: 070.424

**УКРАЇНСЬКА СТУДЕНТСЬКА ПЕРІОДИКА:
ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ
В СУЧАСНИХ УМОВАХ**

27.00.04 – теорія та історія журналістики

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук із соціальних комунікацій

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі видавничої справи і редагування Української академії друкарства, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор політичних наук, професор
Мельник Ігор Андрійович,
директор ДП «Всеукраїнське спеціалізоване
видавництво «Світ»

Офіційні опоненти: доктор наук із соціальних комунікацій, доцент
Паримський Ігор Святославович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, Інститут журналістики,
завідувач кафедри соціальних комунікацій

кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент
Гандзюк Віталій Олександрович,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, Інститут філології й
журналістики, завідувач кафедри журналістики, реклами
та зв'язків з громадськістю

Захист відбудеться « 30 » травня 2016 р. о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.33 в Інституті журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 04119, м. Київ, вул. Мельникова, 36/1, Інститут журналістики.

З дисертацією можна ознайомитися у Науковій бібліотеці імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: м. Київ, вул. Володимирська, 58.

Автореферат розіслано «28» квітня 2016 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент

Б. М. Носова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Студентська періодика належить до молодіжної преси і є однією із перехідних ланок між підлітковими та дорослими виданнями. Діяльність студентських ЗМІ досить своєрідна, однак вона теоретично і практично вагома для суспільних процесів на українських землях.

Буремна історія XIX–XX ст. актуалізувала вивчення студентських видань, які мали значний вплив на процеси національного відродження та державотворення в Україні. Цій проблематиці присвячена низка праць як українських, так і зарубіжних учених. Чимало інформації про студентську пресу міститься, зокрема, в статтях і монографічних дослідженнях В. Леника, М. Тимошика, В. Кондика, Л. Ремажевської, Г. Лози, А. Довгаль, Б. Чернякова, М. Дяченко, О. Ткач. Із дослідників близького зарубіжжя заслуговують на увагу статті К. Розанова, О. Зенкіної, О. Зяцькової, А. Степанова.

Особливості студентських газет досліджували також К. Сірінюк-Долгарьова, Р. Вербовий, О. Хазарадзе, А. Полуденко, А. Іщик, В. Маковій, Н. Овдієнко. Вивчали студентську періодику самі студенти, вартими уваги є статті О. Солонухи, Д. Осїка, Л. П'ятниць, В. Садівничого, І. Братини, К. Стулень, В. Марчука, П. Міненко, А. Терентьєва, К. Семенюк, А. Май, А. Дітковської, Є. Самусенка, О. Дуба, І. Любушкіної та інші.

Водночас аналіз літератури свідчить, що українська студентська преса ще не була предметом спеціального вивчення в українській науці. Окремі дослідження не можуть претендувати на комплексне висвітлення проблеми, не дають належного уявлення про загальне становище та функціонування студентської періодики в Україні. Тому важливо охарактеризувати історію її зародження, становлення та розвитку, а також осмислити основні періоди в її діяльності, узагальнити нагромаджений досвід і на цій основі розробити рекомендації для поліпшення функціонування студентської преси в сучасних умовах.

Зв'язок роботи з науковими програмами. Дисертаційна робота пов'язана з науковою проблематикою досліджень кафедри видавничої справи і редагування Української академії друкарства, зокрема: «Творення сучасного інформаційного продукту: теоретичні та практичні аспекти» (з 2007 р.), з держбюджетною темою 0110U000123 «Оптимізація сучасного видавничого продукту: світовий досвід та національні особливості» (2010–2012 рр.).

Метою дослідження є осмислення історичного розвитку української студентської періодики, виокремлення особливостей її зародження і розвитку на території України та за її межами, а також характеристика сучасного стану студентських ЗМІ, проблем та шляхів їх вирішення.

Досягнення поставленої мети передбачає пошуки вирішень таких завдань:

- з'ясувати особливості виникнення, становлення та розвитку української студентської періодики як невід'ємної складової молодіжної преси;
- визначити історичне і загальнокультурне значення діяльності українських студентських видань;

- виявити основні принципи функціонування української студентської періодики, зважаючи на її особливості;
- виробити практичні рекомендації для поліпшення діяльності української студентської періодики;
- створити проект незалежного українського студентського періодичного видання.

Об’єкт дослідження – українська студентська періодика в процесі історичного розвитку та її функціонування в сучасних умовах.

Предмет дослідження – соціальні та політичні передумови виникнення та функціонування української студентської періодики.

Методи дослідження. У дисертації використано низку методів, принципів та підходів, які стали науково-теоретичним інструментарієм під час вирішення конкретних дослідницьких завдань. Враховуючи особливості феномену студентської періодики, застосовано наукові принципи об’єктивності, історизму. Методологічною основою дослідження стали міждисциплінарні та загальнонаукові підходи – системно-діалогічний, історичний, порівняльний, проблемний. Водночас для досягнення поставленої мети та вирішення завдань використано експериментальні методи спостереження, моделювання та порівняння. Зі спеціальних методів для написання дисертації використовувались статистичний метод дослідження та анкетний метод опитування.

Хронологічні межі дисертації охоплюють період від початку другої половини XIX ст. до сучасності. Адже саме в цей період відбувається становлення студентської періодики на українських землях як цілісної системи ЗМІ, що зберігає своє ядро і водночас модифікується, щоб відповідати на виклики часу.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що дисертація є одним із перших у сучасній українській науці системних досліджень студентської періодики. На основі наукового пошуку сформовано висновки та пропозиції, де містяться елементи наукової новизни.

Уперше:

- систематизовано умовні періоди виникнення, становлення та розвитку української студентської періодики як невід’ємної складової молодіжної преси;
- сформульовано історичне та загальнокультурне значення діяльності українських студентських видань;
- визначено основні принципи функціонування української студентської періодики;
- розроблено практичні рекомендації для ефективної діяльності українських студентських часописів;
- створено проект незалежного студентського періодичного видання.

Удосконалено:

- типологічну систему поділу студентських періодичних видань за особливостями, які впливають на приналежність до різних груп.
- запропоновано нові шляхи створення видання з метою подолання проблем сучасної студентської періодики.

Набули подальшого розвитку:

- вивчення досвіду діяльності сучасної закордонної студентської періодики;
- впровадження функціонування проекту незалежного студентського інтернет-видання.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження та висновки можуть бути використані для подальшого вивчення історії української преси, підготовки курсів лекцій, довідників, підручників, навчальних посібників з історії української журналістики та видавничої справи, а також при підготовці й випуску матеріалів у студентських друкованих та інтернет-виданнях.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження, автореферат і наукові статті, в яких викладено основні положення наукової праці виконано самостійно.

Апробація результатів дослідження. Матеріали дослідження виголошувалися на наукових конференціях: Міжнародній науково-практичній конференції «Асоціювання студентської журналістики: через навчання до професійного розвитку» (Запоріжжя, 2008), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Комунікативна ідентифікація в інформаційному просторі України» (Львів, 2009), III Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих науковців «Масова комунікація: історія, сьогодення, перспективи» (Луцьк, 2011), Науковій конференції Інституту журналістики «Українські медіа 2012: проблеми моделювання медійного контенту» (Київ, 2012).

Публікації. Основні положення та результати роботи викладено в 11 публікаціях (у тому числі 2 зарубіжних), 5 з яких опубліковано у фахових виданнях із соціальних комунікацій.

Структура дисертації. Дисертацією є рукопис, який складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 203 сторінки, із них 14 сторінок – список використаних джерел (200 позицій). Додатки становлять 28 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** сформульовано основну наукову проблему дослідження, обґрунтовано актуальність теми, зв'язок роботи з науковими програмами, окреслено її наукову новизну, практичне та теоретичне значення одержаних результатів.

У **першому розділі** «Українська студентська преса: історія та сучасність» проаналізовано історичні особливості виникнення та розвитку української студентської періодики в Україні та за її межами, зважаючи на тогочасні суспільно-політичні умови. Виокремлено й систематизовано умовні періоди розвитку студентської преси, охарактеризовано особливості й тенденції її розвитку на кожному етапі.

У **підрозділі 1.1** «Суспільно-політичні умови створення та функціонування студентської преси (друга половина XIX ст. – 1914 р.)» досліджено виникнення та розвиток студентських видань на території України.

Аналіз показав, що виникнення, становлення і розвиток української студентської преси тісно пов'язані із суспільно-політичними умовами в тих країнах, де проживало українське населення. Одним із найважливіших чинників, який впливав

на цей процес, була потреба згуртування української молоді навколо проблеми зміцнення та подальшого розвитку національного руху на поневолених українських землях. Провідною ідеєю створених студентських видань була ідея популяризації національної ідентичності українців і соборності українських етнічних територій. В молодих людей виникли потреби боротьби за незалежну Україну. Ця тенденція особливо яскраво проявилась на сторінках студентських видань у другій половині XIX ст.

Проведене нами дослідження дає підстави виокремити в розвитку української студентської преси чотири умовних періоди. Перші студентські часописи почали виходити ще в 50-х рр. XIX ст. Так, упродовж 1854–1856 рр. у Києві виходило «Самостійне слово», а в Харкові діяв «Пасквільний комітет», учасники якого видавали стінні газети і поширювали в місті. А в період з 1863 до 1864 рр. у Києві існував гумористичний студентський часопис «Помийниця». Водночас, деякі дослідники вважають, що перший етап у розвитку цієї преси слід датувати з 1874 р., тобто від часу появи друком тижневика «Друг». Перший період тривав до 1914 р., другий – з 1914 р. до 1945 р.; третій – з 1945 р. до 1991 р.; четвертий – з часу проголошення державної незалежності України до наших днів.

Підрозділ 1.2 «Видавничий розвиток студентської преси на Наддніпрянській Україні, Західноукраїнських землях. Преса студентів-емігрантів (з 1914 р. по 1945 р.)» присвячено вивченню питання періодики для студентської молоді у період двох світових воєн та міжвоєнний час. Ці десятиліття були насичені різними політичними подіями, що, безперечно, впливало і на розвиток студентської преси.

Зазначимо, що в різних суспільно-політичних середовищах (на Наддніпрянщині та Західноукраїнських землях) умови для випуску студентської періодики були різними. Саме на першу половину XIX ст. припадає зародження українських видань, засновниками яких були закордонні студентські організації. Також у цей час в Галичині з'явилася військова преса, до створення якої мали безпосереднє відношення студенти. З появою формувань Українських Січових Стрільців почали виходити перші українські військові часописи, на сторінках яких регулярно з'являлися публікації для студентів. І це не дивно, адже багато воїнів-добровольців навчалися у вищих закладах освіти.

Відомо, що після Жовтневого перевороту в маріонетковій Радянській Україні влада була проросійською і, зрозуміло, не сприяла розвитку української студентської преси. Усі видання, які виходили в УРСР, були партійно-комсомольського спрямування. У той час, як на Західній Україні студентські організації послужили основою для створення Організації Українських Націоналістів. Студентські товариства стали дієвими осередками ідейно-патріотичного виховання українських юнаків і дівчат. Більшість з них активно займалась підготовкою та випуском друкованих видань. Це, зокрема, Союз українських студентських організацій (Польща), Центральний союз українського студентства (Чехія), союзи українських студентських товариств Америки, Аргентини, Канади, Австралії, а також громади українських студентів у Варшаві, Відні, Празі, Берліні.

У підрозділі 1.3 «*Розвиток студентської преси в УРСР (з 1945 р. до 1991 р.)*» здійснено огляд стану періодики для студентів в УРСР та коротко описано її розвиток за кордоном.

З 1945 до 1991 рр. тривав третій період у розвитку української студентської преси. Як вже зазначалось, в УРСР газети й журнали завжди були рупорами офіційної радянської пропаганди. Тут існувала сувора цензура на український патріотизм та вільнодумство. Згодом це привело до створення студентських підпільних видань, які порушували важливі суспільно-політичні проблеми.

Газети й журнали української студентської молоді виходили також за кордоном. Важливе місце на їхніх сторінках займали публікації, які розповідали молоді про боротьбу українців за свою державність.

З аналізу видно, що випуск української студентської періодики завжди обумовлювався суспільно-політичними чинниками. Найбільше це стосується діяльності газет та журналів у радянський період. Партійно заангажованими залишались студентські видання і в перехідний період до 1991 р. Так звана перебудова певною мірою послабила ідеологічний тиск на ЗМІ, однак радянська влада не дозволяла радикально змінювати їхню редакційну політику. До того ж, більшість газет і журналів не була готова працювати в ринкових умовах.

У підрозділі 1.4 «*Загальна характеристика сучасної студентської періодики (з 1991 р.)*. *Порівняльний аналіз історичних періодів розвитку преси*» досліджено особливості діяльності преси для студентської молоді в сучасних умовах, охарактеризовано періоди її розвитку, спільні та відмінні риси.

Сучасний період у розвитку української студентської періодики розпочався, як вже зазначалось, з проголошенням державної незалежності України. Відтоді відбулись докорінні зміни в організації діяльності усіх українських газет та журналів. Не обминули вони, зрозуміло, й студентських видань, які на початку 90-х років переживали не найкращі часи: багато з них припинило своє існування. Ситуація дещо поліпшилась в наступному десятилітті – з'явилися нові студентські газети й журнали, динамічно почали розвиватись інтернет-видання. Однак чимало проблем, які були притаманні українській студентській періодиці упродовж усього періоду її існування, існують і сьогодні.

Як вже зазначалось, до проголошення державної незалежності України студентська преса пропагувала комуністичні ідеали й партійно-радянські цінності. На сьогоднішньому етапі періодика помітно змінилася, що вплинуло на зміну їхньої редакційної політики, в тому числі й студентських видань, контент яких набув розважального характеру. Водночас знизилась і загальна культура газет та журналів. Особливою є, зокрема, лінгвостилістична проблема.

У *другому розділі* «*Стан сучасної студентської періодики в Україні*» розглядаються основні тенденції в діяльності студентської преси, аналізуються варіанти класифікації, які існують, й обґрунтовується авторське бачення її типології.

У підрозділі 2.1 «*Типологічні особливості студентської преси*» аналізуються наукові дослідження в галузі типології та основні типологічні ознаки видань. Доведено, що, попри існування різних класифікацій, запропонованих К. Розановим, К. Сіріньок-Долгарьовою, І. Братиною, О. Зенкіною та іншими дослідниками

студентської преси, досі немає типології, яка б охоплювала всі особливості діяльності студентських часописів. Про них немає згадки в державних стандартах України.

Зазначимо, що видавці і дослідники дуже часто плутають студентську пресу з молодіжною. Наше дослідження дає підстави стверджувати, що молодіжна періодика є набагато ширшим поняттям, ніж студентська, адже остання є лише його частиною.

Узагальнивши наукові праці в галузі типології та дослідивши масив студентської преси, вважаємо, що студентські періодичні видання можна поділяти на друковані (газети; журнали) та періодичні видання в інтернеті (інтернет-видання (сайти); електронні видання різних форматів, опубліковані на сайтах). Зважаючи на те, що електронні видання в більшості випадків є аналогами друкованих, у дослідженні було розглянуто та детально проаналізовано інтернет-видання.

Враховуючи, що студентську пресу розрізняють за сукупністю певних ознак та особливостей, пропонуємо таку класифікацію *друкованих газет та журналів*: офіційні видання вищих навчальних закладів; неофіційні видання ВНЗ (вищих навчальних закладів); незалежні видання; видання студентських організацій; стінгазети. *Інтернет-видання* пропонуємо класифікувати таким чином: офіційні сайти ВНЗ; неофіційні сайти ВНЗ; інтернет-газети студентських організацій; незалежні інтернет-газети.

Тип періодичного видання залежить від таких чинників, як фінансування, розповсюдження та періодичність виходу чисел.

За типом фінансування: бюджетні («В5», «Галас», «Якіта», «Лови момент»), за благодійні спонсорські вклади та гранти («Zaczek», «Балкон», «П'ятниця»), з комбінованим фінансуванням («Студент plus», «FreeStyle Business», «Аудиторія», «Я, студент», «А5», «На 100 %», «Країна спорту»).

За типом розповсюдження: обласні («Студент plus» (40000¹), міські («Я, студент» (20000), «Рупор» (20000), «П'ятниця» (20000), «Балкон» (15000), «Хід» (2000), ВНЗівські («Біплан» (2000), «Студентська орбіта» (1000), «Сова» (1100), «Авіатор» (500) та ін.), факультетські («Експеримент» (300), «Лови момент» (300), «Univercam» (200), «Студпульс» (100), «Zaczek» (35).

За періодичністю: щотижневі («Аудиторія», «Київська політехніка», півторатижневе – «П'ятниця»), двотижневі («Студент Plus», «FreeStyle Business», «Запорізький університет»), щомісячні («Мій коледж», «Ять», «Stud-Life», «Біплан», «Авіатор», «На 100 %»), продовжувані («Острозька академія», «Резонанс», «Експеримент», «Сова», «Students and biology», «Підголоско 76»).

У підрозділі 2.2 «**Структура студентських друкованих та інтернет-видань**» розглядається архітектоніка студентської друкованої преси та структура інтернет-періодики.

Саме завдяки структурі та композиції, які об'єднують всі номери спільними ознаками, студенти-видавці визначають типову систему розміщення матеріалів на шпальтах, у розділах і рубриках, способи виокремлення публікацій. Це впливає на

¹ Кількість примірників одного випуску.

вигляд випусків і зручність у користуванні. За допомогою системи рубрикації у студентських періодичних виданнях групуються окремі матеріали, визначається взаємозв'язок окремих елементів рубрик. Це, власне, надає виданню характерного стилю оформлення. Як правило, у студентській пресі використовуються такі рубрики: новини; власні думки про певні проблеми; інтерв'ю; пізнавальна інформація; літературні доробки (студентів або відомих авторів); психологічні тренінги, корисні поради; рекламні оголошення; конкурси; анонси; гороскоп; фотоколаж; оголошення та реклама.

Студентських інтернет-видань не так багато, як друкованих, але їхня композиція теж дуже важлива. Насправді інтернет-періодика орієнтована на соціально активних студентів, які проводять чимало часу у соціальних мережах. Проте студентські інтернет-видання не позбавлені недоліків, таких як: низька інтерактивність, неповне використання мультимедійних можливостей, незручна у користуванні структура тощо. Проведений автором аналіз дав можливість визначити основні рубрики, притаманні інтернет-виданням. Це, зокрема, головна (сторінка); новини; бібліотека; пізнавальна інформація; молодіжна політика, діяльність молодіжних організацій; соціальна підтримка, соціальна інформація; освіта, наука, професія; дозвілля; культура; корисні сайти; архів; здоров'я і спорт; блоги; фоторепортажі; оголошення; форум; контакти.

У підрозділі 2.3 **«Лінгвостилістичні особливості сучасної студентської публіцистики»** проаналізовано лексику та стиль публікацій, узагальнено висновки. З дослідження видно, що основними ознаками текстів у студентських виданнях є емоційність та динамічність. У публікаціях часто використовуються лексеми різних груп, трапляються, наприклад, слова повного запозичення з іншої мови, в більшості випадків з англійської («*трефікер*», «*геймплей*», «*сеттінг*», «*клабер*»), росіянізмами висміюють тих, хто спілкується суржилом («*советські времена*», «*товарищі*», «*обустройство жил'я*», «*отсутвіє*», «*животні*»). У проаналізованих матеріалах траплялися мовні одиниці, створені запозиченням основи іншомовних слів («*фрістайлерський*», «*скарифікація*»), також лексеми, перекладені з використанням стандартної лексики в особливому значенні (диск – «*млинець*», тролейбус – «*рогатий*»), зближенням слів на основі звукової подібності (e-mail – «*мило*», million – «*лимон*»). Вживається молодіжний сленг («*чувак*», «*універ*», «*хохма*», «*засвітитися*»).

Окрім молодіжного та студентського сленгу, нецензурної лексики, у студентській публіцистиці використовуються терміни з точних, гуманітарних і природничих наук («*нейропептиди*», «*рефлексія*», «*свідомість суб'єкта*», «*інверсія гендерних ролей*», «*інсайт*»). Також крилаті вислови латинською мовою («*Come gradate?*» (І так крок за кроком); «*Carpe diem!*» (Лови момент!); «*Ex libris*» (З книжок) тощо.

Лінгвостилістичні особливості студентського періодичного видання зазвичай залежать від редакційного колективу та авторів статей. У текстах часто використовуються прийоми гострого сарказму та висміювання усього, що, на думку авторів, виглядає недолугим, незграбним чи недоречним. Виняток становлять офіційні видання вищих навчальних закладів, а також ті, які цензурує керівництво (наприклад, неофіційні газети та журнали, видання студентських організацій

навчального закладу). Власне, стиль авторських публікацій виокремлює студентські періодичні видання серед іншої преси.

У підрозділі 2.4 «Дизайн студентської друкованої та інтернет-періодики» розглянуто художнє і технічне оформлення друкованих та дизайн інтернет-видань. Проведені дослідження показали, що у більшості друкованої преси художньо-технічне оформлення дуже яскраве і нестандартне, навіть якщо газети чорно-білі, студенти знаходять можливість підверстати ілюстрації, які привертають увагу. Багато підліткових періодичних видань перенасичені графічними елементами, такими ж виглядають і деякі студентські видання. Незвична лексика, відвертість текстів, які притаманні лише такій періодиці, спонукають студентів-видавців² до доповнення цих особливостей відповідним художнім оформленням. Дизайнерські елементи іноді такі ж епатажні чи незвичні як і опублікований текст.

Поділивши пресу за насиченістю художньо-графічними елементами та якістю поліграфічного виконання, нами виокремлено три групи таких видань: повністю багатоколірні, перенасичені ілюстративними матеріалами, випущені великими накладками; частково багатоколірні або чорно-білі, на якісному папері з цікавими графічними елементами та ілюстраціями, наклади суттєво менші, ніж у попередній групі; чорно-білі видання, у деяких з них наявні креативні художньо-технічні особливості, випущені маленькими накладками.

Як правило, на шпальтах виділено елементи, які могли б зацікавити читачів та доповнити матеріали. Це не завжди зроблено професійно, адже деякі газети заверстані з використанням непризначеного для цього програмного забезпечення. Часто під час верстання газетних матеріалів студенти-видавці: не дотримуються правил верстки зображень та текстів; складають тексти занадто малим або різними кеглями; обирають несумісні кольори для оформлення шпальти та тексту.

Дизайн інтернет-періодики загалом приваблює реципієнтів. Однак у періодичних виданнях для студентської молоді в інтернеті можна побачити такі недоліки: на багатьох сайтах використовують нейтральний дизайн зі стандартними кольорами і візуальним оформленням; не завжди уникають сполучення тексту, графіки та фону з подібною насиченістю кольорів; використовують занадто темні фони. Допускаючи їх, редакція ризикує тим, що видання не буде впізнаваним і не відрізнятиметься від інших подібних сайтів, або буде незручним у користуванні. Важливими залишаються кольори та їхнє поєднання, фон сайту, графічні елементи, а також їхня сумісність з завантаженими ілюстраціями та фотографіями і при цьому усьому читабельність тексту.

Загалом дизайн проаналізованих видань різної якості, однак його можна зробити цікавим і креативним навіть при невеликій кількості коштів чи взагалі за їх відсутності. Трапляється чимало помилок, але треба зважати на те, що у процесі підготовки газети чи журналу студенти вчать створювати якісний видавничий продукт.

² Студенти-видавці – студенти гуманітарних та інших спеціальностей, які видавали газети. Студенти-читачі – студенти, які не видавали пресу, читачами їх усіх також названо умовно, оскільки не всі з цієї групи її читали.

У *третьому розділі «Основні проблеми сучасної студентської періодики та шляхи їхніх вирішень»* увага зосереджена на проблемах, які трапляються у процесі підготовки та випуску студентських газет і журналів.

У *підрозділі 3.1 «Взаємозалежність тематики опублікованих статей і проблеми читання»* проаналізовано тематику публікацій студентських видань та її вплив на бажання юнаків і дівчат ознайомлюватись із цими виданнями. Контент у газетах майбутніх фахівців (редакторів, журналістів, філологів) та студентів, які навчаються на технічних та природничих спеціальностях, особливо не відрізняється. Проте, окрім публікацій на звичні теми, студенти схильні розміщувати матеріали, пов'язані з їхнім навчанням. Існує також невелика різниця між тематичним наповненням у різних типах газет. В офіційних виданнях частіше можна почитати про події, які відбуваються у навчальному закладі та у студентському житті, однак інформація подається дуже стримано. Незалежні студентські видання (якщо вони незалежні фінансово) зосереджені на розважальному контенті і майже не подають інформації про події в навчальних закладах, оскільки редколегія чи меценат у цьому не зацікавлені. Неофіційні видання публікують, як і вже описані газети та журнали, різноманітну інформацію, проте більше зосереджені на журналістських розслідуваннях. Газети студентських організацій, окрім інших матеріалів, часто публікують статті на соціальну тематику. Щодо стінгазет, то вони можуть бути аналогами друкованих видань.

Часто запропонований у студентській періодиці контент створює ілюзію відсутності проблем. Проте опубліковано чимало статей, які містять аналітику та нецензуровані думки студентів. З проаналізованих публікацій видно, що студенти не люблять, коли їх контролюють чи повчають, попри те у статтях вони звертають увагу на найбільші проблеми сучасної молоді, закликають змінити життя, подумати про майбутнє, дають поради. З огляду на те, що у проведеному опитуванні більше 80% студентів відповіли, що читають пресу, яку для них видають, можемо стверджувати, що читачам подобається запропонований видавцями контент та дизайн. Хоча є і такі, які не читають студентської періодики. Дехто з них належить до редакційних колективів газет – здебільшого, це дизайнери, технічні редактори. Інколи редакції, щоб їхній інформаційний продукт користувався попитом, створюють анонімні анкети, у яких запитують студентів про що вони б хотіли почитати.

Підрозділ 3.2 «Свобода слова у студентських періодичних виданнях» присвячено вивченню проблеми цензурування матеріалів. Багато студентів, які працювали раніше у студентських виданнях, тепер професійні журналісти. Вільне висловлювання думок у публікаціях важливе, адже саме в цій періодиці майбутні журналісти набувають досвіду та вчаться на практиці працювати з отриманими теоретичними знаннями. Свобода слова у студентській періодиці важлива ще й тому, що саме вона є важелем впливу та може допомогти боротися з незаконними діями, наприклад, працівників навчального закладу. Доволі часто навчальні заклади фінансують періодичні видання студентів, що, як ми знаємо, призводить до створення відповідної редакційної політики. Отже, проблеми свободи слова та фінансування тісно взаємопов'язані.

У підрозділі 3.3 «*Проблема фінансування студентської періодики*» досліджено одну з важливих умов функціонування студентської преси. Проблема полягає у тому, що фізичні чи юридичні особи, які фінансують випуски, можуть «надиктовувати» теми та матеріали для публікацій. Підсумовуючи результати опитування та дослідження проблеми фінансування, зроблено висновки, що деякі редакції сподіваються отримати грант, інші – шукають меценатів чи домовляються з навчальним закладом. Також є редакції, що намагаються комбінувати джерела надходження грошей – публікують рекламу, продають примірники, шукають спонсорів. Звичайно, навіть за умов отримання коштів на газету, заробітної плати студенти не мають (це можливе лише в незалежних та офіційних виданнях). Дослідники вважають, що перспективні шляхи розвитку студентської преси – ставати комерційною, але, зазначимо, за таких умов вона повинна конкурувати на рівні з професійною, що не завжди можливо, бо у більшості випадків на випусканні цих видань вчать створювати інформаційний продукт.

Проте фінансування може бути прибутковою справою. Наприклад, розміщена реклама буде користуватися попитом, адже студенти є однією з найактивніших соціальних груп. Також керівники вищих закладів освіти можуть погодитися на надання коштів для газети з критичними матеріалами, адже в такому випадку вони матимуть можливість вчасно відреагувати на публікацію відповідними заявами та діями.

У підрозділі 3.4 «*Створення проекту нового студентського періодичного видання (на прикладі «Студентської торби»)*» розглянуто шляхи пошуків оптимальних варіантів створення нового пресового видання. Проведений експеримент із створенням проекту інтернет-видання дає підстави стверджувати, що студентські часописи можна випускати і без залучення інвестицій. Для цього необхідно сформувати редакційний колектив, визначити основні тематичні напрями і цільову аудиторію. Ініціатори проекту «Студентська торба» реалізували його в інтернеті самостійно. Шукаючи інші способи створення газети, вирішили залучити до цього процесу студента, який прагнув розробляти інтернет-сайти заради власного портфолію. Звісно, при цьому варто обирати безкоштовний хостинг. Але при залученні непрофесіоналів не варто сподіватися на якісну та швидко зроблену роботу. У дисертації розроблено практичні рекомендації щодо реклами студентських видань та їхнього успішного утвердження на медіа-ринку.

На основі аналізу діяльності української студентської періодики (з часу створення до сьогодення) з огляду на мету і завдання дисертації були отримані такі **висновки**:

1. Українські студентські часописи відіграли важливу роль в пробудженні і піднесенні рівня національної свідомості українців усіх етнічних територій Австрійської і Російської імперій та їхній громадянській консолідації навколо ідеї політичної незалежності України.

Історію української студентської періодики можна умовно виділити чотири періоди: перший – з другої половини ХІХ ст. до 1914 р., другий – з 1914 р. до

1945 р., третій – з 1945 р. до 1991 р., четвертий – з проголошенням державної незалежності України по цей час.

2. Розглянуто суспільно-політичні, економічні, культурні чинники, які впливали на діяльність українських студентських часописів упродовж усіх періодів їхнього існування. Доведено, що на першому та другому етапі студентська преса на західноукраїнських землях, меншою мірою на Наддніпрянщині, приділяла значну увагу популяризації української державницької ідеї; на третьому – ця тематика була присутня на шпальтах студентських часописів тільки за межами тодішньої УРСР або ж у самвидавах, адже в радянські часи можна було писати лише про «світле майбутнє» і комуністичні ідеали. Четвертий етап в історії українських студентських видань характеризується докорінними змінами, як в їхньому змістовому наповненні, так і в формах власності й особливостях редакційної політики. Масово з'являється періодика з контентом розважального характеру, гостро постала лінгвостилістична проблема.

3. Українська студентська періодика змінювалася під впливами суспільних та соціальних умов, науково-технічного прогресу. Зараз вона виокремлюється динамічною публіцистикою, емоційно забарвленою лексикою, художньо-технічним оформленням. Проте багато видань часто публікують з помилками у текстах та верстці. У наш час існує велика кількість газет та журналів, редакції яких саморозпускаються, видавши декілька випусків. В більшості видань студенти здобувають практичні робочі навички, а у деяких, окрім практики, отримують грошові винагороди.

Незмінними залишаються принципи функціонування такої періодики, адже її головними авторами, читачами і героями є самі студенти. Впродовж всього періоду існування цих періодичних видань у них висвітлювалися проблеми студентської молоді та заклики думати про майбутнє.

4. Запропоновано практичні рекомендації для поліпшення функціонування періодики, увагу звернено на структуру та дизайн, студентську публіцистику, питання фінансування та свободи слова. Попри цікаві та потрібні студентам рубрики, у деяких виданнях (особливо інтернет-виданнях) варто створити зручнішу для використання структуру, щоб полегшити пошук потрібної інформації. Художньому та технічному оформленні друкованої преси бракує уніфікації, дотримання правил верстання. У дизайні більшості інтернет-видань відсутня креативність, трапляються помилки, які роблять розміщені матеріали незручними для перегляду.

Особливості студентської публіцистики (надмірна емоційність, вживання авторами сленгу, варваризмів, ненормованої лексики та ін.) не завжди доречні. Також ознакою непрофесійності, яку часто можна побачити у такій періодиці, є одностороннє висвітленні події чи думки.

Переважну більшість студентських газет і журналів не можна назвати самостійними, фінансово незалежними виданнями, адже здебільшого вони мають засновників, які впливають на їхню редакційну політику. Незважаючи на існування поодиноких прикладів розвитку таких видань як успішних проектів, підтверджено, що студентська періодика розглядається як інструмент впливу. Тому запропоновано

альтернативні шляхи вирішення фінансових питань, які можуть позбавити редакційний колектив залежності від меценатів та цензурування, якщо такі проблеми існують.

Для того, щоб дізнатися, що саме думають студенти про періодику, яку для них видають, було організоване опитування, у якому взяли участь 340 студентів зі стаціонарної форми навчання різних вищих навчальних закладів (Львівського національного університету імені Івана Франка, Львівського національного аграрного університету, Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Української академії друкарства). Респонденти були поділені на тих, хто видавав видання для студентів і тих, хто цього не робив. Вони відповідали на запитання, які стосуються проблем свободи слова, фінансування та зацікавлень тематикою у виданнях для студентської молоді. На підставі отриманих даних була можливість робити висновки про їхні уподобання та обізнаність, що важливо знати для поліпшення якості видавничого продукту.

5. Проведене дослідження дало змогу створити проект незалежного інтернет-видання «Студентська торба», в процесі підготовки якого знайшли практичне застосування теоретичні положення дисертації щодо шляхів поліпшення ефективності функціонування студентської періодики. У проекті запропоновано зручну у використанні структуру, дизайн, який може зацікавити реципієнтів, описано можливі шляхи створення нового видання, зважаючи на фінансові можливості редакційної колегії, а також рекламна кампанія для розширення аудиторії та залучення авторів-студентів до співпраці.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових виданнях

1. Білограць Х. Р. Проблема свободи слова у студентських ЗМІ // Теле- та радіожурналістика. Збірник наукових праць. – Вип. 1, част. 1. – Львів : Львівський національний університет ім. І. Франка, 2010. – С. 147–151.
2. Білограць Х. Р. Студентська періодика: взаємозалежність тематики статей і проблеми читання // Поліграфія і видавнича справа. – Львів : Українська академія друкарства, 2011. – № 4 (56). – С. 78–85.
3. Білограць Х. Р. Сучасні можливості в інформаційному просторі та їхній вплив на студентську пресу // Наукові записки. – Львів : Українська академія друкарства, 2012. – № 1 (38). – С. 57–60.
4. Білограць Х. Р. Особливості дизайну та матеріально-технічного втілення друкованих студентських періодичних видань // Діалог : Медіа-студії : зб. наук. пр. – Одеса : Астропринт, 2013. – С. 193–202.
5. Білограць Х. Р. Особливості архітектоники сучасних студентських друкованих періодичних видань // Наукові записки. – Львів: Українська академія друкарства, 2015. – № 2 (51). – С. 18–25.

Статті у зарубіжних виданнях

6. Білограць Х. Р. Суспільно-політичні умови створення та функціонування студентської преси в Україні (друга половина XIX ст. – 1914 р.) // Science and education a new dimension. Humanities and social science. – Будапешт, 2013. – № 12. – С. 218–221.

7. Білограць Х. Р. Мовностилістичні особливості сучасної студентської періодики // Журналистика XXI века: опыт прошлого и вызовы будущего ; Сборник научных трудов Международной научно-практической конференции. – Тирасполь, 2013. – С. 99–104.

Статті в інших наукових виданнях

8. Білограць Х. Р. Проблема вибору теми для журналіста-початківця // Нова філологія : збірник наукових праць. – Запоріжжя : ЗНУ, 2008. – № 5 (31). – С. 22–26.

9. Білограць Х. Р. Типологічна характеристика сучасної студентської преси // Масова комунікація: історія, сьогодення, перспективи. – Луцьк : Волинський національний університет ім. Лесі Українки, 2012. – № 2 (2). – С. 57–61.

Матеріали і тези конференцій

10. Білограць Х. Р. Роль студентської преси у формуванні майбутніх професіоналів // Науково-технічна конференція професорсько-викладацького складу, наукових працівників і аспірантів (3–6 лютого 2009 року). – Львів : Вид-во УАД, 2009. – С. 118.

11. Білограць Х. Р. Типологічна характеристика сучасних студентських видань // Науково-технічна конференція професорсько-викладацького складу, наукових працівників і аспірантів (1–4 лютого 2011 року). – Львів : Вид-во УАД, 2011. – С. 182.

АНОТАЦІЯ

Білограць Х. Р. Українська студентська періодика: історія становлення та проблеми функціонування у сучасних умовах. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.04 – теорія та історія журналістики. – Інститут журналістики, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України. – Київ, 2015.

Здійснено комплексне наукове дослідження проблем української студентської періодики, розглянуто, зокрема, історичні особливості її зародження, становлення і розвитку. Вперше запропоновано періодизацію та характеристику діяльності українських студентських видань від зародження до сьогодення.

Окреслено особливості української студентської періодики в сучасних умовах. Вивчено стан наукових досліджень у галузі типології та запропоновано удосконалену класифікацію студентських періодичних видань. Проаналізовано структуру друкованих та інтернет-видань, а також лінгвостилістичні особливості вміщених матеріалів. Описано тематико-змістове наповнення студентських видань та його вплив на читацьку аудиторію. Запропоновано нові способи підвищення ефективності функціонування студентської періодики.

Ключові слова: студентська періодика, історичні особливості розвитку преси, типологічні ознаки, сучасний стан преси, проблеми студентської періодики.

АННОТАЦИЯ

Билограць Х. Р. Украинская студенческая периодика: история становления и проблемы функционирования в современных условиях. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук по социальным коммуникациям по специальности 27.00.04 – теория и история журналистики. – Институт журналистики, Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Министерство образования и науки Украины. – Киев, 2015.

Осуществлено комплексное исследование проблем студенческой периодики. В частности рассмотрены исторические особенности развития, предложено условное разделение этой прессы на периоды и представлено их характеристику. Установлено, что в разных исторических условиях были общие и отличительные черты функционирования студенческих периодических изданий. Из исследований видно, что ранее такую прессу выдавали, чтобы выразить свои мысли, а теперь большинство студентов-издателей в газетах получают практический опыт.

Выявлено, что до провозглашения независимости в студенческих периодических изданиях была присуща идеология. В течении первых двух периодов в публикациях распространялись украинские ценности, а также идеи о независимости. В советские времена в официальной прессе пропагандировали советские ценности, а национальные идеи студенты выражали в прессе украинских студенческих организаций за границей, в Украине это происходило подпольно в самиздатовских газетах. После провозглашения независимости менялась система управления официальными изданиями, они становились независимыми от государства, а следовательно начинали работать в рыночных условиях, что повлияло на изменение редакционной политики изданий. Контент большинства из них приобрел развлекательный характер. В то же время исчезала и культура речи в студенческой публицистике, из-за чего возникла в современной периодике лингвостилистическая проблема.

Определены особенности современной студенческой периодики. Изучено состояние научных исследований в области типологии и предложено усовершенствованную классификацию студенческих печатных периодических изданий и интернет-периодики по совокупности определенных особенностей и характеристик.

Рассмотрены состояние структуры современных студенческих печатных и интернет-изданий. Особенность студенческой прессы заключается в необычном расположении материалов на страницах, в рубриках, использовано нетипичное выделение материалов. Существуют рубрики, связанные со студенческой жизнью и учебой. В структуре студенческих интернет-газет, кроме традиционных рубрик, добавлены следующие: архив всех изданий, библиотека, блоги, ссылки на полезные сайты.

Изучены лингвостилистические особенности студенческой публицистики. Стиль эмоциональный и динамичный, используется разная лексика (молодежный сленг, варваризмы, термины и даже изречения на латынском языке). В статьях применяется сарказм и высмеивается все, что, по мнению авторов, выглядит

неуместным. Недостатком можно считать субъективность описанных мыслей, что является также и признаком непрофессиональности.

Проанализировав дизайн печатных и интернет-изданий для студентов, сделаны выводы, что он необычный, а иногда и эпатажный. Издатели могут сделать интересный креативный дизайн даже при небольшом количестве средств или их отсутствии. Художественное оформление печатной прессы не всегда выглядит профессионально, ведь некоторые газеты были сверстаны в непредназначенном для этого программном обеспечении. Дизайн студенческих сайтов имеет больше преимуществ (мультимедийность, интерактивность и т. п.), но студенты ими практически не пользуются. Допущено также немало ошибок, но надо учитывать, что студенты в таких изданиях учатся работать в редакционном коллективе и создавать качественный издательский продукт.

Описано тематическое и содержательное наполнение, его влияние на чтение. Исследовав студенческие периодические издания, можно утверждать, что они содержат не только развлекательную информацию, как может показаться. В статьях обращают внимание на самые большие проблемы современной молодежи, дают советы, убеждают в том, что стоит изменить жизнь к лучшему, подумать о будущем. Изучено тематику и ее влияние на желание читать периодику.

Выяснена роль свободы слова в прессе для студентов. Описана проблема свободы слова, ее необходимость в студенческой прессе. Определена зависимость от финансирования, спонсоры которого обычно влияют на редакционную политику. Проанализированы способы материального обеспечения и описаны возможные пути поисков источников финансирования.

Предложены новые пути создания студенческого издания с целью преодоления проблем, которые существуют в печатной прессе, в частности цензуры и материального обеспечения. Подытоживая экспериментальное исследование, было описано процесс создания проекта студенческого издания на примере интернет-газеты «Студентська торба». Охарактеризовав потенциальную аудиторию и организовав опрос, определены особенности будущего издания и его редакционная политика. Предложено рекламную кампанию независимого студенческого периодического интернет-издания.

Ключевые слова: студенческая периодика, исторические особенности развития прессы, типологические признаки, современное состояние прессы, проблемы студенческой периодики.

ANNOTATION

Biligrats H. R. Ukrainian student periodicals: history of formation and problems of functioning in modern conditions. – Manuscript.

Thesis is submitted for the degree of Candidate of social communications in the specialty 27.00.04 – theory and history of journalism. – Institute of Journalism, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2015.

The complex research describes problems of student periodicals. Considered in particular the historical features of proposed conditional division of press on periods and

submitted their response. In particular examined the historical features, proposed conditional division of the press periods and their characteristics. Described the features of modern student periodicals. Studied the state of scientific research in typology, proposed improved classification of student periodicals. Considered the state of structure and design of modern student press and internet-newspapers, also studied stylistic features of students journalism. Described a thematic and meaningful content and its impact on the reading, defines the role of freedom of speech in the press for students, identified a problem of funding. Proposed the new ways of creating of student editions in order to overcome the problems of censorship and material support.

Keywords: Student Periodicals, historical features of development of press, typological features, the current state of the press, the problem of student periodicals.